

UNIVERSITATEA DIN PITEȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE, LITERE, ISTORIE ȘI ARTE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

- Rezumat-

Comisia de îndrumare:

Prof. univ. dr. Bârsilă Mircea

Prof. univ. dr. Pistol Petru

Conf. univ. dr. hab. Soare Liliana

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. GĂITĂNARU ȘTEFAN

Student-doctorand:

DIACONESCU ELENA LAVINIA (GIURGIU)

PITEȘTI

2020

LIMBAJ, STIL ȘI NARAȚIUNE
ÎN OPERA LUI ALEXANDRU ODOBESCU

CUPRINS

Introducere	5
I. Complexitatea personalității lui Alexandru Odobescu	13
II. Alexandru Odobescu și normele limbii literare din secolul al XIX-lea.....	22
1. Curente lingvistice	23
2. Dezvoltarea stilurilor funcționale	35
3. Contribuția lui Alexandru Odobescu la dezvoltarea limbii române literare.....	43
III. Clasicism, romantism și modernitate în creația literară odobesciană.....	53
1. Prestigiul clasicismului.....	53
2. Între afectivitate și ideal romantic	60
3. Formula modernistă a scrisului odobescian.....	67
IV. Trăsături lingvistice.....	73
1. Nivelul fonologic	73
2. Nivelul lexical.....	83
3. Nivelul morfologic	91
3.1. Substantivul.....	92
3.2. Adjectivul.....	97
3.3. Pronumele	102
3.4. Numeralul	108
3.5. Verbul	110
3.6. Adverbul	117
3.7. Prepoziția	122
3.8. Conjuncția.....	124
3.9. Interjecția	126
4. Nivelul sintactic.....	128
4.1. Funcții sintactice	129
4.1.1. Subiectul	129
4.1.2. Predicatul	132
4.1.3. Apozitia.....	135
4.1.4. Atributul	136
4.1.5. Complementul direct.....	139

4.1.6. Complementul indirect.....	142
4.1.7. Complementul prepozițional.....	143
4.1.8. Complementul comparativ.....	145
4.1.9. Circumstanțialele	147
4.2. Construcția perioadei odobesciene.....	164
V. Trăsături stilistice	169
1. Figurile de stil.....	169
1.1. Epitetul.....	169
1.2. Comparația.....	173
1.3. Inversiunea	177
1.4. Repetiția	179
1.5. Enumerarea	182
1.6. Metafora.....	184
1.7. Personificarea.....	186
2. Poeziile – preliminarii ale dezvoltării creative	186
3. Proza ritmată.....	191
4. Oralitatea	196
VI. Moduri de expunere.....	203
1. Descrierea	203
1.1. Cronografia și topografia	203
1.2. Peisajul.....	205
1.3. Portretul.....	211
2. Dialogul	217
2.1. Dialogul ca procedeu în narațiune	218
2.2. Monologul cu interlocutor prezent.....	223
2.3. Monologul interior	225
VII. Structura discursului narativ	226
1. Funcțiile personajelor din textele narative odobesciene	226
2. Rolurile narative	241
3. Tehnica punctului de vedere.....	249
VIII. Concluzii	259
IX. Bibliografie	268

LIMBAJ, STIL ȘI NARAȚIUNE ÎN OPERA LUI ALEXANDRU ODOBESCU

Lucrarea *Limbaaj, stil și narațiune în opera lui Alexandru Odobescu* reunește aspecte teoretice și analize detaliate pe text cu scopul de a reda literaturii de specialitate un studiu prin care să fie recunoscut rolul scriitorului în procesul dezvoltării limbii române literare din secolul al XIX-lea, evidențiindu-se, totodată, particularitățile lingvistice, stilistice și narative specifice acestuia.

Obiectivele principale ale prezentei cercetări au fost: stabilirea traseului intelectual al autorului pentru înțelegerea preliminară a abilităților sale scriitoricești; analizarea normelor limbii române literare din intervalul 1830-1880 și a etapelor dezvoltării stilurilor funcționale; prezentarea argumentelor practice în confirmarea ipotezei că Odobescu a contribuit la unificarea limbii; evidențierea elementelor clasice, romantice și moderne caracteristice scrisului său; analizarea operei din punct de vedere fonetic, lexical, morfologic și sintactic; descrierea limbajului artistic, secondat de exemplificări complexe, atât în poezii, cât și în celelalte opere în proză; interpretarea pragmatică, modernă, a basmelor și nuvelor odobesciene pe baza a trei studii de naratologie.

În acest sens, au fost studiate cărți despre istoria literaturii române, dar și lucrări fundamentale dedicate cercetării limbii române literare din secolul al XIX-lea. În vederea comparării noțiunilor lingvistice din epoca lui Odobescu cu cele specifice normei moderne s-a apelat la studiile de gramatică actuală.

Edițiile critice, pe baza cărora a fost realizată analiza particularităților fonetice, lexicale, morfologice și sintactice sunt:

Scrieri literare și istorice, volumul III, București, Editura Librăriei Socec, 1887 – ediție originală;

Opere, vol I, II, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955 – ediție îngrijită, cu glosar, bibliografia scriitorului și studiu introductiv de Tudor Vianu;

Opere, vol. I, Editura Academiei, București, 1965 – text critic și variante de Gheorghe Pienescu, note de Tudor Vianu și Virgil Cândea;

Opere, vol. II, Editura Academiei, București, 1967 – text critic și variante de Marta Anineanu, note de Virgil Cândea.

Primele elemente de noutate aduse de această cercetare au vizat: menționarea tuturor particularităților fonetice extrase din operele beletristice; identificarea, definirea și clasificarea arhaismelor și a neologismelor, precizându-se și limba de proveniență; demonstrarea faptului că Odobescu a fost un pionier în modernizarea frazei, pornind de la aprofundarea teoretică și practică a

celor trei procedee de obținere a hipotaxei, enunțate de Tudor Vianu (simetria, inversiunea și ramificarea); analizarea din perspectivă pragmatică a enclavelor non-narative și a altor tehnici artistice.

Dar pe lângă acestea, lucrarea s-a axat pe cercetarea trăsăturilor morfologice și sintactice, în raport cu norma epocii respective. Pentru a obține o descriere corectă a faptelor de limbă, teza s-a bazat pe compararea variantelor din edițiile originale apărute în 1860, 1886, 1887 și 1894 (pentru nuvelele istorice), iar în cazul operei *Pseudokinegethicos* și a basmelor, pe consultarea ediției din 1887.

De asemenea, o notă de originalitate se regăsește în modalitatea de interpretare a faptelor de stil, în demonstrarea aplicabilității teoriilor narative asupra textelor odobesciene, cât și în diversitatea exemplificărilor.

Lucrarea conține *Introducerea*, șapte capitole, *Concluziile* și *Bibliografia*.

În capitolul *Complexitatea personalității lui Alexandru Odobescu* s-a făcut o trecere în revistă a etapelor care au contribuit la evoluția acestuia ca scriitor: deținerea unor abilități descriptive înnăscute, studiile alături de profesori de elită, cunoașterea mai multor limbi străine, pasiunea pentru traduceri, implicarea în viața literară, științifică și politică a vremii.

Pentru a înțelege mai bine contextul cultural, politic și istoric în care a acționat Alexandru Odobescu, în capitolul al doilea au fost descrise toate etapele parcurse de limba română în direcția modernizării și a unificării.

Tendința de italianizare a limbii, viziunea etimologică, impunerea alfabetului latin, influența franceză și dezvoltarea stilurilor funcționale au constituit cele mai importante direcții în fixarea normei literare. Dar acestea au generat inițial conflicte academice, fiecare regiune românească având propriile convingeri lingvistice, pe baza cărora au câștigat sau au pierdut adepti.

Prin scrierile sale, autorul a demonstrat că, fie a preluat câte puțin din fiecare teorie literară dezvoltată în epocă, fie a respins, prin studii și articole, acele idei care nu s-au potrivit cu propriul crez literar. Totodată, el a apreciat naționalismul transilvănenilor, considerând că unificarea literară reprezenta un prim pas în unirea tuturor românilor, cu toate că nu le împărtășea în totalitate principiile lingvistice. Prin toate aceste demersuri, Odobescu a contribuit la dezvoltarea limbii române literare.

În cel de-al treilea capitol s-a demonstrat faptul că scrierile lui purtau amprenta influențelor clasice, dar și romantice. Printre indiciile de factură clasică specifice scriitorului s-au regăsit: scrisul sobru și elegant; considerarea creației literare ca mecanism capabil să transforme viața unui popor; concepția conform căreia orice om al literelor trebuie să se formeze prin studierea operelor anticilor.

Odobescu a rămas în esență un clasic, dar pentru a nu-și încălca propria convingere că scriitorul are puterea de a educa poporul prin textele sale, a acceptat trăsăturile romantismului ca mijloace de evoluție culturală și socială.

Cele două concepții antitetice au fost completate în plină maturitate artistică de abordarea barocă, constituindu-se astfel formula literară modernistă oferită de Odobescu, mai exact fiind vorba de inventarea genului nou eseistic și de ipostaza dedublării scriitorului între academicianul care apelează la modelele clasice pentru a-și susține ideile literare și intelectualul receptiv la nou, care se cenzurează uneori de teama de a nu fi ridicol. Subtilitatea tipic manieristă, ornamentarea, uneori exagerată, a frazei sale arhitectonice, clișeul artistic sunt tot atâtea argumente în susținerea ideii că Odobescu a devenit un spirit modern.

În capitolul *Trăsături lingvistice* au fost evidențiate particularitățile fonetice, lexicale, morfologice și sintactice întâlnite în operele beletristice odobesciene: basme, nuvele și *Pseudokinegheticos*. De fiecare dată când autorul a reeditat aceste scrieri în timpul vieții sale, a făcut anumite modificări ca urmare a neconcordanțelor generate de conflictele lingvistice din secolul al XIX-lea. Diferențele identificate au fost comparate pentru a se stabili modul în care a evoluat limba lui Odobescu. În acest sens au fost analizate atât fapte ce țin de norma epocii respective (devenite ulterior arhaice sau dialectale), cât și fapte vechi de limbă păstrate până în prezent datorită impunerii lor ca normă dominantă.

Variațiile de ordin fonetic au fost determinate de trecerea de la alfabetul chirilic la cel latin, precum și de influența graiurilor regionale. Autorul a îmbinat în textele sale beletristice fonetismele munteneste, pe cele arhaice (rezultate din studiul vechilor scrieri) și doar intenționat pe cele moldovenești, fie pentru a descrie un personaj sau pentru a fixa decorul necesar desfășurării acțiunii, fie pentru a demonstra că a acceptat anumite variante de scriere propuse de oamenii de cultură moldoveni.

Din punct de vedere lexical s-a constatat că scriitorul a inserat în basme și în nuvele un număr mare de arhaisme de origine slavă, maghiară, turcă și neogreacă, dar și regionalisme, din dorința de a crea un cadru istoric veridic de derulare a evenimentelor narate. Aceste cuvinte aparțin, de regulă, câmpurilor lexicale ale animalelor, plantelor, titlurilor de boieri din Evul Mediu, obiectelor de gospodărie, materialelor textile, obiectelor de îmbrăcăminte, armatei.

Ponderea arhaismelor și a regionalismelor este mai redusă în *Pseudokinegheticos*. În schimb, scriitorul a compensat cu termeni neologici proveniți din limbile clasice și din cele moderne (italiană, franceză, engleză), care s-au impus ulterior ca formă literară definitivă, meritul lui

Odobescu fiind acela de a facilita accesul cititorilor săi, prin intermediul scrierilor beletristice, la noua terminologie.

La nivel morfologic, cele mai multe probleme au fost identificate la substantiv, constatându-se ezitări în privința genului, rezultate din împrumuturile neologice și din adaptarea fonetică, oscilații în privința numărului substantivelor, determinate fie de disimilarea consonantică, fie de aspecte de ordin vocalic, obținerea genitiv-dativului unor substantive feminine, la singular, prin folosirea fluctuantă a desinenței culte *–ei* și a celei dialectale *–ii*.

Din cercetarea celorlalte părți de vorbire și categorii morfologice specifice, s-au remarcat mai multe aspecte: frecvența adjectivelor participiale, cele mai multe făcând parte din construcții gramaticale complexe, alături de un substantiv articulat enclitic / substantiv în acuzativ + adjectiv / substantiv în genitiv; diversitate în exprimarea gradației adjectivale; coexistența formelor pronominale arhaice demonstrative, relative și de întărire cu cele fixate ulterior ca forme ale limbii actuale; valorificarea limitată a tipurilor de numere, cu accent pe cele cardinale, ordinale, de aproximare și colective, ultimele păstrând aspectul variantelor populare ale limbii; prezența unor forme verbale iotacizate de indicativ și conjunctiv prezent, preluate din limba arhaică, a unor construcții perifrastice: *i-a fost ucis pe pruncii* (B, 164) și reflexive cu sens pasiv: *se răpusese* (N, 70), precum și a numeroase locuțiuni verbale; depășirea fenomenului omonimiei la imperfect și perfect compus, prin acceptarea soluțiilor inovative de diferențiere a persoanelor a III-a singular și plural în intervalul dintre apariția nuvelor (1860) și publicarea scrierii *Pseudokinegheticos* (în ediția din 1877), dar îndepărtarea de varianta devenită ulterior literară a mai-mult-ca-perfectului, pentru persoana a III-a, plural, prin eliminarea desinenței personale *–ră*: *unii apucase* (N, 79), după 1886; resurecția infinitivului cu scopul de a reda cu lejeritate stilul cronicilor istorice întrebuințate ca sursă de inspirație în nuvele, cât și pentru a conferi scrisului un caracter colocvial în secvențele digresive din *Pseudokinegheticos*, în timp ce conjunctivul era preferat în paragrafele fără implicare afectivă; lipsa unor reguli stricte în privința utilizării prepozițiilor, care funcționau în tipare variabile sau în concurență cu alte prepoziții, datorită alternării versiunilor moștenite din graiul arhaic cu cele preluate din franceză, sub efectul calcurilor sintactice; optarea pentru anumiți conectori cu dublu rol: intrafrastic și discursiv (*căci, fiindcă, dacă, chiar de, încât, ca și când, precum și, pe când, cu toate că, de vreme ce, prin urmare*).

Caracterul cult și elaborat al sintaxei odobesciene a rezultat din îmbinarea modelului sintactic tradițional cu cel provenit mai ales din franceză, autorul creând fraze arborescente, fie bazate pe înlănțuirea unor propoziții principale, fie pe ramificarea acestora cu ajutorul unor subordonate (în special a atributivelor). Pentru realizarea acestor construcții frastice s-au utilizat

paralelismul sintactic, repetiția anaforică de prepoziții, adverbe, conjuncții coordonatoare și subordonatoare, dislocări, inversiuni și juxtapuneri.

În capitolul al cincilea, *Trăsături stilistice*, s-a stabilit faptul că expresivitatea frazei odobesciene a fost obținută cu ajutorul unor sintagme artistice, care au facilitat trecerea de la gramatică la stilistică, de la regulă la individualizarea limbii. Autorul cunoștea din tinerețe tehnicile conturării unui univers figurat, în ciuda clișeelelor stilistice ornamentale aplicate, astfel încât foarte multe fragmente din operele beletristice scrise la maturitate au conținut descrieri dinamice, muzicale, echilibrate, scriitorul valorificându-și abilitățile de poet în crearea unei proze ritmate.

În capitolul *Moduri de expunere* au fost prezentate enclavele non-narative, care au constituit ultimele indicii folosite în definitivarea trăsăturilor stilului literar al lui Odobescu: cronografia și topografia (forme clasicizante ale descrierii), peisajul (autorul urmărind să prezinte expresiv mediul natural ca liant între secvențele narative, să evoce natura ca tehnică de obținere a unor emoții, dar și să descrie exhaustiv peisajul din diverse tablouri) și portretul (instrument pe baza căruia Odobescu a realizat o abordare stilistică superioară a personajelor din scrierile sale literare, cât și din diverse opere de artă, folosind atât prosopografia, cât și etopeea). Printre aceste procedee artistice, scriitorul a inserat dialogul propriu-zis, monologul cu interlocutor prezent, monologul interior, dar și oralitatea, expunerea adresată, digresiunea și umorul.

Capitolul al șaptelea, *Structura discursului narativ*, a propus o abordare a scrierilor literare ale autorului muntean dintr-o perspectivă originală, referitoare la morfologia basmului, logica povestirii și tehnica punctului de vedere, pornind de la teoriile naratologilor Vladimir Propp, Claude Bremond și Jaap Lintvelt.

În urma analizării basmului fantastic odobescian după metoda lui Propp, s-a constatat că acesta conține, pe lângă părțile componente fundamentale ale unui basm, și elemente originale, influențate nu doar de specificul textelor narative românești, ci și de stilul dezvoltat de Odobescu prin preocupările sale literare și culturale moderniste. În plus, funcțiile narative au putut fi aplicate și pe textul basmului cu animale, precum și pe cel al nuvelelor, confirmându-se astfel o ipoteză a lui Propp, rămasă, însă, netestată de acesta.

Conform teoriei lui Bremond, au fost identificate și analizate rolurile de agent și de pacient, care s-au potrivit personajelor din proza lui Odobescu. Această formă de interpretare nu a mai fost realizată până acum pe niciunul dintre textele literare ale autorului român.

Studiul lui Lintvelt a reprezentat un punct de plecare în analizarea, la nivel pragmatic, a structurilor narative din nuvelele istorice (evidențiindu-se naratorul auctorial și, uneori, cel actorial, datorită unor analepse și prolepse), a profunzimii perspectivei narative, a planului temporal, spațial

și verbal. Prin aplicarea tehnicii punctului de vedere s-a concluzionat că scenele istorice nu au fost doar niște compoziții imitate, ci au avut nota lor de originalitate, datorată îmbinării unor procedee compoziționale cu anumite elemente lingvistice și narative.

Cercetarea de față poate fi privită ca o nouă contribuție, menită să completeze tabloul limbii literare și al limbajului artistic din secolul al XIX-lea prin evidențierea unor particularități lingvistice, stilistice și narative, unele apropiindu-l, iar altele diferențindu-l pe scriitorul muntean de contemporanii săi.

BIBLIOGRAFIE

- Adam, Jean, Michel, *Analiza povestirii*, Iași, Editura Institutul European, 1999;
- Adam, Jean, Michel, *Textele. Tipuri și prototipuri*, Iași, Editura Institutul European, 2009;
- Andriescu, Al., «Dezvoltarea stilului publicistic în a doua jumătate a secolului al XIX-lea» în *Studii de istoria limbii române literare*, București, Editura pentru Literatură, 1969;
- Anghel, Liliana, *Modèles narratifs dans les contes et les nouvelles de Guy de Maupassant*, București, Editura Universității din București, 2004;
- Angheliescu, Mircea, «Prefață» în *Al. Odobescu. Scrieri alese*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995;
- Avram, Mioara, «Propozițiile subordonate» în *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, 2007;
- Baconsky, Leon, «Repere istorico-literare» în *Scene istorice din cronicile românești. Pseudokinegheticos*, București, Editura Minerva, 1986;
- Bârlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, București, Editura Minerva, 1981;
- Beiu-Paladi, Luminița, *Romantismul italian și literatura română în secolul al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1982;
- Blaa, Lucian, *Trilogia culturii*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969;
- Blaa, Lucian, *Știință și creație. Trilogia valorilor*, I, București, editura Humanitas, 1996;
- Bremond, Claude, *Logica povestirii*, București, Editura Univers, 1981;
- Bulgăr, Gh. (coord.), «Al. I. Odobescu», în *Scriitori români despre limbă și stil*, București, Societatea de Științe Istorice și Filologice, 1957;
- Bulgăr, Gh. (coord.), «Al. I. Odobescu», în *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966;
- Bulgăr, Gh., *Limba română. Sintaxă și stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968;
- Bulgăr, Gh., «Evoluția stilului administrativ în prima jumătate a secolului al XIX-lea» în *Studii de istoria limbii române literare*, București, Editura pentru Literatură, 1969;
- Bulgăr, Gh., «Rolul presei în dezvoltarea limbii» în *Momente din evoluția limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973;
- Busuioceanu, Alexandru, «Introducere la Alexandru Odobescu» în *Pseudokinegheticos*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1932;

Caragiu Marioțeanu, Matilda, Saramandu, Nicolae, *Manual de aromână. Carti tră învițari armânești*, București, Editura Academiei Române, 2005;

Cazacu, Boris, «Probleme ale studierii lexicului» în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, volumul I, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Cazacu, Boris, «Limba și stilul operei lui Vasile Alecsandri» în *Studii de istoria limbii române literare, secolul al XIX-lea*, volumul al II-lea, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Călin, Vera, *Romantismul*, București, Editura Univers, 1975;

Călinescu, G., «Clasicism, romantism, baroc» în *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, Editura Dacia, 1971;

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Craiova, Editura Vlad&Vlad, 1993 și București, Editura Minerva, 1982;

Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Polirom, 2005;

Ciompec, Georgeta, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985;

Chivu, Gh., *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000;

Cipariu, Timotei, *Opere*, volumul I, București, Editura Academiei, 1987;

Condeescu, N. N., «Studiu introductiv» în *Al. Odobescu – Scene istorice din cronicile românești*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1942;

Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc*, București, Editura Minerva, 1972;

Cornea, Paul, *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc*, București, Editura Academiei, 1976;

Corniță, Georgeta, *Manual de stilistică*, Baia Mare, Editura Umbria, 1995;

Coteanu, Ion, «Forma prepoziției „supt” la Odobescu» în *Buletinul Institutului de filologie română Al. Philippide*, Iași, 1941;

Coteanu, Ion, *Româna literară și problemele ei principale*, București, Editura Științifică, 1961;

Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române: stil, stilistică, limbaj*, volumul I, București, Editura Academiei, 1973;

Coteanu, Ion, *Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, București, Editura Academiei, 1981;

Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române: limbajul poeziei culte*, volumul II, București, Editura Academiei, 1985;

- Cox, G. W., *Tales of Ancient Greece*, Londra, Longmans, Green and Co, 1868;
- Crăciun, Gheorghe, *Istoria literaturii române*, Chișinău, Editura Cartier, 2012;
- Croitor, Blanca, «Interjecția» în *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, editori Chivu Gh., Pană Dindelegan Gabriela, Dragomirescu Adina, Nedelcu Isabela, Nicula Irina, București, Editura Academiei Române, 2015;
- Curticăpeanu, Doina, «Repere istorico-literare» în *Scene istorice din cronicile românești. Pseudokinegheticos*, București, Editura Minerva, 1986;
- David, Doina, *Limba și cultură*, Timișoara, Editura Facla, 1980;
- Densușianu, Ovid, *Aliteratiunea în limbile romanice*, Iași, Tipografia Națională, 1895;
- Densușianu, Ovid, *Istoria limbii române*, Vol. I, II, București, Editura Științifică, 1961;
- Densușianu, Ovid, *Opere*, vol. III, București, Editura Minerva, 1977;
- Diaconovici Loga, Constantin, *Gramatica românească*, Timișoara, Editura Facla, 1973;
- Dima, Alexandru, «Romantismul european în trăsăturile lui dominante» în *Romantismul românesc și romantismul european*, București, Societatea de științe filologice, 1970;
- Dima, Laura Ionela, *Opera lui Constantin Negruzzi. Structura limbajului artistic*, Slatina, Editura Casa Ciurea, 2011;
- Dragomirescu, Gheorghe, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975;
- Dragomirescu, Gh., N., *Dicționarul figurilor de stil*, București, Editura Științifică, 1995;
- Dragoș, Elena, *Structuri narative la Liviu Rebreanu*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981;
- Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, «Repere istorico-literare» în *Scene istorice din cronicile românești. Pseudokinegheticos*, București, Editura Minerva, 1986;
- Eliade, Pompiliu, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, București, Editura Univers, 1982;
- Fochi, Adrian, *Estetica oralității*, București, Editura Minerva, 1980;
- Frâncu, Constantin, *Conjunctivul românesc și raporturile lui cu alte moduri*, Iași, Editura Demiurg Plus, 2010;
- Froda, Scarlat, *Odobescu și teatrul*, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1957;
- Gáldi, Ladislau, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, București, Editura Minerva, 1976;
- Găitănanu, Mihaela, *Adjectivul în limba română. Structură și evoluție*, Pitești, Editura Universității, 2002;

- Găitănanu, Ștefan, *Sintaxa limbii române. Unități și relații*, Pitești, Editura Trialog, 2007;
- Găitănanu, Ștefan, *Probleme de gramatică*, Pitești, Editura Universității din Pitești, 2008;
- Găitănanu Ștefan, «Evoluția gradăției adjectivale și adverbiale în limba română» în *Diacronia*, nr. 1, 2015;
- Ghise, Dumitru, Teodor, Pompiliu, *Școala Ardeleană*, București, Editura Minerva, 1983;
- Gheție, Ion, Seche, Mircea, «Discuții despre limba română literară între anii 1830-1860» în *Studii de istoria limbii române literare*, volumul I, București, Editura pentru Literatură, 1969;
- Gheție, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei, 1975;
- Gheție, Ion, *Istoria limbii române literare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978;
- Gheție, Ion, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982;
- Got, Miorița, *Stilistica limbii române*, București, Editura Fundației România de Măine, 2007;
- Gaur, A, *Tendințe actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968;
- Grecu, Victor V., *Studii de istorie a lingvisticii românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971;
- Greimas, A., J., *Despre sens. Eseuri semiotice*, București, Editura Univers, 1975;
- Guțu Romalo, Valeria, «Câteva probleme ale studierii sintaxei» în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, volumul I, București, Editura Academiei, 1969;
- Guțu Romalo, Valeria, «Studiu» în *Gramatica românească* de I. H. Rădulescu, București, Editura Eminescu, 1980;
- Guțu Romalo, Valeria (coord.), *GALR, I – Cuvântul, II – Enunțul*; București, Editura Academiei, 2005;
- Haneș, Petru V., *Desvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Tipografia „Munca”, 1904;
- Heliade Rădulescu, Ion, «Geniul limbilor în genere și al celei române în parte» în *Opere*, volumul II, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943
- Heliade Rădulescu, Ion, *Scrieri lingvistice*, ediție de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973;
- Heliade Rădulescu, Ion, *Gramatica românească*, București, Editura Eminescu, 1980;
- Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968;
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros, 1984;
- Ibrăileanu, Garabet, *Opere*, București, Editura Minerva, 1979;

Ibrăileanu, Garabet, «Spiritul critic în cultura românească», în *Al. Odobescu interpretat de...*, București, Editura Eminescu, 1976;

Ionescu, Florica, «Limba și stilul lui Alexandru Odobescu în Pseudokinegheticos» în *De la Varlaam la Sadoveanu*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958;

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Editura All Educational, 1999;

Iordan, Iorgu, *Limba literară*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977;

Iordan, Iorgu, *Istoria limbii române (pe înțelesul tuturor)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983;

Iorga, Nicolae, «Nuvela și romanul în epoca lui Cuza Vodă – Al. Odobescu» în *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea - de la 1821 înainte*, București, Editura Minerva, 1983;

Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, Editura Ministrului Învățământului, 1956, (a);

Iordan, Iorgu, «Limba lui Creangă» în volumul *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, București, Editura Academiei, 1956, (b);

Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975;

Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986;

Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Iași, Editura Polirom, 1999;

Istrate, Ion, *Barocul literar românesc*, București, Editura Minerva, 1982;

Ivașcu, George, *Istoria literaturii române*, volumul I, București, Editura Științifică, 1969;

Ivănescu, G., «Îndrumări în cercetarea morfologiei» în *Studii de istoria limbii române literare, secolul al XIX-lea*, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Ivănescu, G., *Istoria Limbii Române*, Iași, Editura Junimea, 1980;

Ivănescu, G., *Studii de istoria limbii române literare*, Iași, Editura Junimea, 1989;

Lintvelt, Jaap, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, București, Editura Univers, 1994;

Lovinescu, Eugen, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, volumul I, București, Editura Casa Școalelor, 1943;

Macrea, D., *Lingviști și filologi români*, București, Editura Științifică, 1959;

Macrea, D., *Studii de lingvistică română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970;

Maiorescu, Titu, *Critice (1886-1907)*, volumul II, București, Editura Minerva, 1908;

Maiorescu, Titu, *Critice*, Chișinău, Editura Hyperion, 1990;

Mancaș, Mihaela, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă*, București, Editura Universității, 1974;

Mancaș, Mihaela, «Structura narațiunii romantice» în volumul *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830-1870)*, București, Editura Academiei, 1976;

Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983;

Mancaș, Mihaela, *Tablou și acțiune: descrierea în proza narativă românească*, București, Editura Universității din București, 2005;

Manea, Dana, «Conjuncția» în *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, editori Chivu Gh., Pană Dindelegan Gabriela, Dragomirescu Adina, Nedelcu Isabela, Nicula Irina, București, Editura Academiei Române, 2015;

Manolescu, Nicolae, *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, Editura Minerva, 1976;

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008;

Marino, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Marino, Adrian, «Clasic» în *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, Editura Dacia, 1971;

Marino, Adrian, «Clasic și modern» în *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, Editura Dacia, 1971;

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, București, Editura Eminescu, 1973;

Micu, Dumitru, «Clasic și modern» în *Clasicismul în literatura română*, București, Centrul de documentare universitară, 1969;

Mihai, Filofteia, (coord.), *Al. Odobescu și corespondenții săi*, Editura Minerva, 1984;

Milaș, Constantin, *Introducere în stilistica oralității*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988;

Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972;

Munteanu, Ștefan, Țăra, Vasile, *Istoria limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983;

Nedelcu, Isabela, «Conjuncția» în *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, editori Chivu Gh., Pană Dindelegan Gabriela, Dragomirescu Adina, Nedelcu Isabela, Nicula Irina, București, Editura Academiei Române, 2015;

Odobescu, Alexendaru, *Scrieri literare și istorice*, volumul III, București, Editura Librăriei Socec, 1887;

Odobescu, Alexendaru, *Opere complete*, volumul II, București, Editura Minerva, 1908;

Odobescu, Alexandru, *Opere*, volumele I, II, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955;

Odobescu, Alexandru, *Opere*, volumul I, București, Editura Academiei, București, 1965;

Odobescu, Alexandru, *Opere*, volumul II, București, Editura Academiei, 1967;

Odobescu, Alexandru, *Note de călătorie*, București, Editura Sport-Turism, 1981;

Odobescu, Alexandru, *Scrieri alese*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995;

Oprișan, I, «Prefață» în *Alexandru Odobescu - Tainele trecutului românesc*, București, Editura SAECULUM I. O, 2012;

Pamfil, Carmen-Gabriela, «Notă asupra ediției» în *Timotei Cipariu, Opere*, I, București, Editura Academiei, 1987;

Păcurariu, D., *A. I. Odobescu*, București, Editura Tineretului, 1966;

Păcurariu, D., «Aspecte ale polemicii clasicism-romantism în literatura română» în *Romantismul românesc și romantismul european*, București, Societatea de Științe Filologice din România, 1970;

Păcurariu, D., *Clasicismul românesc*, București, Editura Minerva, 1971;

Păcurariu, D., *Clasicism și romantism*, București, Editura Albatros, 1973;

Păcurariu, D., *Clasicism și tendințe clasice în literatura română*, București, Editura Cartea Românească, 1979;

Pienescu, G., «Notă asupra ediției» în *Alexandru Odobescu. Opere*, I, București, Editura Academiei, 1965;

Philippide, Alexandru, «Odobescu și armonia clasică» în *Alexandru Odobescu interpretat de...*, București, Editura Eminescu, 1976;

Popescu, Florentin, *Romanul vieții și operei lui Alexandru Odobescu*, ediția a II-a revăzută, Iași, Editura Tipo Moldova, 2013;

Popescu, David, «Clasic și modern» în *Clasicismul în literatura română*, București, Centrul de documentare universitară, 1969;

Popescu, Ileana Ruxandra, *Proza fantastică românească. Structuri narrative și convenționale*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005;

Popescu, Mihaela, *Dicționar de stilistică*, București, Editura All Educațional, 2007;

Popovici, D., *Romantismul românesc*, București, Editura Albatros, 1972;

Propp, V., I., *Morfologia basmului*, București, Editura Univers, 1970;

Rosetti, Alexandru, «Limba scrierilor lui I. H. Rădulescu până la 1841» în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, București, Editura Academiei, 1956;

Rosetti, A., Cazacu, B., Onu, L., *Istoria limbii române literare*, Ediția a II-a, București, Editura Minerva, 1971;

Rosetti, Al., Cazacu, B., «Probleme de fonetică» în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, Volumul I, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Rotaru, Ion, «Al. Odobescu» în *O istorie a literaturii române*, I, București, Editura Tempus Dacoromânia Comterra, 2006;

Seche, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, București, Editura Științifică, 1966;

Simion, Eugen, *Alexandru Odobescu, un romantic erudit și anxios, iubitor de reverii clasicizante*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2015;

Stanciu, Carmen, *Structuri narative în povestirile lui Ion Creangă*, Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2011;

Stati, Sorin, *Douăzeci de scrisori despre limbaj*, București, Editura Științifică, 1973;

Streinu, Vladimir, «A. I. Odobescu» în *Clasicii noștri*, București, Editura Casa Școalelor, 1943;

Streinu, Vladimir, «Recitind pe clasicii noștri» în *Al. Odobescu interpretat de...*, București, Editura Eminescu, 1976;

Struțeanu, Scarlat, «Introducere» în *Alexandru Odobescu - Opere literare*, București, Editura Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1938;

Șerban, Geo, «Prefață» în *Pagini regăsite. Odobescu*, București, Editura pentru Literatură, 1965;

Șerbănescu, Andra, *Întrebarea. Teorie și practică*, Iași, Editura Polirom, 2002;

Ștefan, I., «Ecouri ale curentelor italianizant și latinist în a doua jumătate a secolului al XIX-lea» în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, volumul I, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Tacciu, Elena, *Romantismul românesc*, I, București, Editura Minerva, 1982;

Tapié, Victor-L., *Barocul*, București, Editura Științifică, 1962;

Todoran, Eugen, *Istoria literaturii române*, II, București, Editura Academiei, 1968;

Todoran, Romulus, «Contribuții la studierea terminologiei juridico-administrative românești din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea» în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, volumul al III-lea, București, Editura Academiei, 1962;

Tomuș, Mircea, «Repere istorico-literare» în *A. I. Odobescu. Scene istorice din cronicile românești, Pseudokinegeticos*, București, Editura Minerva, 1986;

Țepelea, Gabriel, *Limba literară în concepția lui Alexandru Odobescu*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971;

Țepelea, Gabriel, «Contribuția lui Al. Odobescu la dezvoltarea limbii române literare» în *Momente din evoluția limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973;

Ursu, N. A., «Modelul francez al gramaticii lui I. H. Rădulescu», în *LR*, X, nr. 4, p. 34-45, 1961;

Ursu, N. A., *Formarea terminologiei științifice românești*, București, Editura Științifică, 1962;

Ursu, N. A., «Crearea stilului științific» în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Ursu, N. A., Ursu, Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare. Studiu lingvistic și de istorie culturală*, volumul I, Iași, Editura Cronica, 2004;

Vârtosu, Emil, *Paleografia româno-chirilică*, București, Editura Științifică, 1968;

Vlad, I., *Povestirea. Destinul unei structuri*, București, Editura Minerva, 1972;

Vianu, Tudor, «Fazele portretului moral» în *Figuri și forme literare*, București, Editura Casa Școalelor, 1946;

Vianu, Tudor, «Alexandru Odobescu pașoptist și umanist» în *Al. Odobescu, Opere*, I, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955 (a);

Vianu, Tudor, *Probleme de stil și artă literară*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955 (b);

Vianu, Tudor, «Observații asupra limbii și stilului lui A. I. Odobescu» în volumul *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, București, Editura Academiei, 1956;

Vianu, Tudor, *Probleme ale metaforei și alte studii de stilistică*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957;

Vianu, Tudor, *Alexandru Odobescu*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960;

Vianu, Tudor, *Despre stil și artă literară*, București, Editura Tineretului, 1965;

Vianu, Tudor, Căndea, Virgil, «Note» în *Alexandru Odobescu. Opere*, I, București, Editura Academiei, 1965;

Vianu, Tudor, «Al. Odobescu» în *Arta prozatorilor români*, volumul I, București, Editura pentru Literatură, 1966;

Vianu, Tudor, «Contribuții la stilistica verbului» în *Arta prozatorilor români*, volumul II, București, Editura pentru Literatură, 1966;

Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968;

Vianu, Tudor, «Etape din dezvoltarea artistică a limbii române» în *Studii de istoria limbii române literare, secolul al XIX-lea*, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1969;

Vianu, Tudor, «Odobescu» în *Scriitori români*, volumul I, București, Editura Minerva, 1970;

Vianu, Tudor, «Romantismul ca formă de spirit» în *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, Editura Dacia, 1971;

Zafiu, Rodica, «Sintaxa» în *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, editori Chivu Gh., Pană Dindelegan Gabriela, Dragomirescu Adina, Nedelcu Isabela, Nicula Irina, București, Editura Academiei Române, 2015;

Zamfir, M., *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1971.

Sitografie:

Buzași, Ion, «O scrisoare a lui Odobescu către Bariț» în revista *România literară*, http://arhiva.romlit.ro/index.pl/o_scrisoare_a_lui_odobescu_ctre_bari, Nr. 25 din 9-15.06.2017.